

Dames en heren,

Het is een grote eer hier vandaag te mogen staan. Ik ben ontroerd om voor mijn inzet voor vluchtelingen, een prijs in ontvangst te mogen nemen die de naam draagt van iemand die zelf een leven vol ongeluk trof, en die toch de kracht bleef vinden op te komen voor anderen. Jan Amos Comenius, Tsjechische asielzoeker avant la lettre. Gevlucht voor de godsdiensttwisten in de 16e eeuw, verketterd, heel Europa door getrokken. Uiteindelijk, nadat zijn huis in Polen in brand gestoken werd door partizanen, kreeg Comenius in 1656 in het tolerante Amsterdam asiel.

Comenius wilde iets heel eenvoudigs, iets heel normaal eigenlijk: medeleven met die ander, die het minder goed trof. Net als toen, is dat ook nu, honderden jaren later, verre van vanzelfsprekend.

Ik sprak in mijn werkzame leven honderden vluchtelingen, in vele landen. Van Congo tot Somalië, van Colombia tot Curaçao, in Afghanistan, heel recent in Oekraïne en op de Balkan, en ook hier in Nederland.

Een Afghaan, op de vlucht voor de Taliban, en nieuwe inwoner van Rosmalen, schreef mij kortgeleden: 'In Afghanistan I would have died once. Here I die every day'. Deze woorden hoorde ik in vele varianten, uit veel verschillende monden.

In Kenia bijvoorbeeld.

De tenten waren nieuw en hagelwit. De donkerrode, ijzerhoudende grond waar ze op stonden, netjes aangeharkt.

In de verste verte was geen boom te bekennen, en dus geen schaduw, terwijl de thermometer ruim meer dan 40 graden Celsius aangaf. De mensen die die dagen in de tenten trokken, waren met name vluchtelingen uit Burundi en Congo, op de vlucht voor bruut geweld in eigen land. In Kakuma kamp waren zij in het gezelschap van zo'n 80.000 andere vluchtelingen uit landen als Sudan, Eritrea en Somalië en van een zorgwekkend aantal slangen en schorpioenen, die zich in tegenstelling tot de mensen, zeer thuis voelden in de droogte en de hitte. Kakuma kamp was geworden tot een soort immense sloppenwijk, waar de bewoners jarenlang wachtten, in de hoop op een wonder en enig toekomstperspectief.

Een vader en zijn tienerzoon liepen met ons mee. De man sprak diverse talen. Hij hielp ons te praten met de nieuwaangekomen vluchtelingen. Ik werd afgeleid en zag nog net uit mijn ooghoek dat vader en zoon wegliepen. Hand in hand, met gebogen schouders. Ik liep naar hen toe om vader te bedanken voor zijn vertaalwerk. De man keek mij met uitgedoofde ogen aan en zei gelaten: 'we konden net zo goed dood zijn, mijn zoon en ik'.

De wereld telt op dit moment een recordaantal vluchtelingen. Meer dan 100 miljoen mannen, vrouwen en kinderen verlieten noodgedwongen halsoverkop hun huis en haard, vaak met alleen de kleding die ze droegen. Vanaf het moment dat zij de deur achter zich dichttrokken, veranderden hun levens voor altijd. 84% van hen komt terecht in een arm buurland en moet met minimale steun zien te overleven.

Zij die in een vluchtelingenkamp terechtkomen, wonen daar gemiddeld 17 jaar. Ouders zien de toekomst van hun kinderen verloren gaan omdat er vaak geen, of heel beperkt mogelijkheden zijn om naar school te gaan of een opleiding te volgen. Bij ziekte moet je maar hopen dat er op tijd hulp voorhanden is. Voor alles sta je in de rij, urenlang, dagenlang, maandenlang en soms zelfs jarenlang. Ondertussen moet je dankbaar zijn voor de tent van UNHCR, de deken van het Rode Kruis, het schoolschrift van Unicef, het water van Oxfam en het voedselpakket van Stichting Vluchteling, alles voorzien van een logo, zodat je vooral niet vergeet dat je bestaat bij de gratie van liefdadigheid. Na de lagere school is er geen volgende mogelijkheid voor onderwijs, op een cursus zeep maken of mandjes vlechten na dan. Werk is er niet en als het er wel is, mag je het niet doen. Niet alleen lééf je bij de gratie van liefdadigheid, je leeft dat leven ook nog eens noodgedwongen in ledigheid. Er is geen toekomst, je bent overal ongewenst, niemand wil je hebben.

Europa, met Nederland in de voorhoede, vindt dat vluchtelingen opgevangen moeten worden in de 'eigen regio'. Die eigen regio bestaat uit landen als bijvoorbeeld Oeganda, Pakistan, Colombia of Tsjaad. Slechts een klein deel van de mensen op de vlucht trekt verder, naar het rijke westen.

Dat kleine deel vinden wij veel te veel. En dus investeren we miljoenen in grensbewaking, kilometers rollen prikkeldraad en hekken en zogenaamde 'hotspots' aan de randen van Europa. Kampen op afgelegen plekken, met hardvochtige regimes voor de mensen die er wonen. De bejegening van

vluchtelingen aan de randen van onze waardengemeenschap is eigenlijk overal wreed en vijandig.

Ook óns land grossiert in grove taal over vluchtelingen. En het asielbeleid wordt almaar guurder. In aanloop tot de statenverkiezingen deze week, waren er veel harde woorden te horen over mensen die Nederland om bescherming en een nieuwe toekomst vragen. Met een warm verhaal over vluchtelingen win je immers geen verkiezingen. En dat terwijl het frame rondom vluchtelingen, als waren zij een bedreiging voor ons land en leefwijze, door politieke partijen zelf gecreëerd is. De opvang in ons land is niet per ongeluk zo'n puinhoop geworden. De geregisseerde chaos is inmiddels tot een crisis bestempeld en wordt ter illustratie gebruikt om aan te tonen dat 'wij dit niet aankunnen, dat we overspoeld worden door vluchtelingen.'

Dat vluchtelingen echt niet alleen hulpeloze, kwetsbare wezens zijn bewijst het verhaal van Jane uit de Democratische Republiek Congo. Eerst zag ze haar hele gezin voor haar ogen vermoord worden. Daarna stond ze maandenlang vastgebonden aan een boom en werd ze door ontelbare mannen verkracht. Uiteindelijk werd ze voor dood achtergelaten. Nu, jaren later, heeft Jane ook na diverse hersteloperaties nog altijd geen controle over haar darmen en blaas. Maar wel over haar leven. Jane loopt monter en met opgeheven hoofd door een ziekenhuis in Zuid Kivu en helpt haar lotgenoten. Jane laat zien dat je ook het allerergste kunt overwinnen, als je de helpende hand krijgt toegestoken en iemand je in bescherming neemt, zoals we dat ook samen

hebben afgesproken, na de Tweede Wereldoorlog, en in tal van akkoorden hebben vastgelegd.

Maar die afspraken over de bescherming van mensen op de vlucht lijken waardeloos geworden. Het vluchtelingenverdrag is verworden tot dode letters. Hulpverleners worden anno 2023 aangeklaagd wegens mensensmokkel en spionage. Het redden van mensen die niet kunnen zwemmen, uit zinkende rubberbootjes of een lift geven aan uitgeputte vluchtelingen die kilometers moeten lopen naar de dichtstbijzijnde stad, kan je komen te staan op een stevige gevangenisstraf in landen als Polen, Italië of Griekenland.

Het zeerecht, het vluchtelingenverdrag, het kinderrechtenverdrag, doodordinair fatsoen en medemenselijkheid en zelfs de universele verklaring voor de rechten van de mens zijn ons niet heilig. En dat terwijl de wereld in brand staat.

Extremistische groepen groeien en bloeien in de Sahel. Grote delen van Mali, Nigeria en Niger zijn te gevaarlijk geworden voor ons Westerse hulpverleners om de totaal berooide inwoners te kunnen helpen. Over Afghanistan en de terreur van de Taliban hoeven we het niet te hebben. Meer dan 90% van de Afghanen leeft onder de armoedegrens. In Congo is nieuw geweld losgebarsten, en sloegen honderdduizenden burgers voor de zoveelste keer op de vlucht. Door de oorlog in Oekraïne verlieten miljoenen mensen hun thuis, en land. Helaas ben ik verre van uitputtend in mijn opsomming van oorlog, conflict en ellende.

De wereld staat er bepaald niet goed voor. En die wereld is van ons allemaal. Van de Burundese vader en zoon in Kakuma kamp in Kenia evenzeer als van Jane uit Congo en van u, en mij.

Hekken, honden, muren, prikkeldraad, haat, gescheld en getier, tegenwoordig een normaal geworden manier om over kwetsbare mensen te praten, zijn geen deel van een oplossing, maar deel van het probleem. Oplossingen liggen in medemenselijkheid, solidariteit, zorgzaamheid en respect voor het leven en welzijn van die ander. Het recht op onderwijs, een vakopleiding, werk, om daarmee invulling en waarde aan je leven te kunnen geven, en van waarde te kunnen zijn voor de samenleving waarin een vluchteling terechtkomt, is essentieel. Kinderen moeten zich kunnen ontplooien, ouders moeten zelf mogen zorgen voor hun eigen levensonderhoud om zo de jaren als vluchteling, geen verloren jaren te laten zijn. Jaren in ledigheid en afhankelijkheid maken meer kapot dan ooit weer goedge maakt kan worden. Vluchtelingen kunnen een waardevolle toevoeging zijn aan de samenleving waarin zij terechtkomen, kijk maar naar Jane, en naar Jan Amos Comenius, naar wie menig onderwijsinstelling in Nederland vernoemd is.

Wij hebben de plicht het vluchtelingen mogelijk te maken mens te blijven.

Ik ben dankbaar voor de erkenning van ons werk die mij vandaag ten deel valt. Ik zal de Comeniusprijs opvatten als een aanmoediging om mij met nog meer vastberadenheid in

te zetten voor meer, snellere en betere hulp voor de
allerkwetsbaarsten, waar ter wereld zij ook zijn.

Tineke Ceelen,
Naarden, 18 maart 2022